DOMSTOLENS DOM (Femte Afdeling)
29. maj 1997 *

I sag C-299/95,

angående en anmodning, som Oberster Gerichtshof (Østrig) i medfør af EF-traktatens artikel 177 har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag,

Friedrich Kremzow,

biintervenient: **Wilfried Weh,**

mod

Republikken Østrig,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af EF-traktatens artikel 164 og af en række bestemmelser i konventionen til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder,

har

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, J.C. Moitinho de Almeida (refererende dommer), og dommerne C. Gulmann, D.A.O. Edward, J.-P. Puissochet og P. Jann,

* Processprog: tysk.

generaladvokat: A. La Pergola
justitssekretær: ekspeditionssekretær H.A. Rühl,

efter at der er indgivet skriftlige indlæg af:

— Friedrich Kremzow ved advokat Richard Soyer, Wien

— Republikken Østrig ved ekspeditionssekretær Herbert Arzberger, Kammeradvokaten, som befuldmægtiget

— biintervenienten i hovedsagen, Wilfried Weh

— den østrigske regering ved kontorchef Wolf Okresek, Forbundskanslerens Kontor, Statsforfatningsspørgsmål, som befuldmægtiget

— den tyske regering ved kontorchef Ernst Röder, Forbundsøkonomiministeriet, som befuldmægtiget

— den græske regering ved kommitteret Aikaterini Samoni-Rantou og forskningsmedarbejderne Lydia Pnevmatikou og Georgios Karipsiadis, alle Sekretariatet for EF-ret, Udenrigsministeriet, som befuldmægtigede

— den franske regering ved kontorchef Catherine de Salins og fuldmægtig Anne de Bourgoing, begge Juridisk Tjeneste, Udenrigsministeriet, som befuldmægtigede

— Det Forenede Kongeriges regering ved Lindsey Nicoll, Treasury Solicitor's Department, som befuldmægtiget, bistået af barrister Daniel Bethlehem

— Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved Ulrich Wölker, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtiget,

på grundlag af retsmøderapporten,

efter at der i retsmødet den 9. januar 1997 er afgivet mundtlige indlæg af Friedrich Kremzow, af Republikken Østrig, af Wilfried Ludwig Weh, af den østrigske regering, af den græske regering, af den franske regering og af Kommissionen,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 6. februar 1997,

afsagt følgende

Dom

1 Ved kendelse af 29. august 1995, indgået til Domstolen den 18. september 1995, har Oberster Gerichtshof i medfør af EF-traktatens artikel 177 forelagt en række præjudicielle spørgsmål vedrørende fortolkningen af EF-traktatens artikel 164 og af en række bestemmelser i konventionen til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder (herefter »konventionen«).

2 Spørgsmålene er blevet rejst under en tvist mellem Friedrich Kremzow og Republikken Østrig angående krav om erstatning for den skade, som Kremzow mener at have lidt som følge af, at Oberster Gerichtshof efter en rettergang, som Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har kendt i strid med konventionens artikel 6 (dom af 21.9.1993, Kremzow mod Østrig, serie A, nr. 268-B), idømte ham straf af fængsel på livstid.

3 Kremzow, der er østrigsk statsborger og pensioneret dommer, tilstod i december 1982, i Østrig, at have myrdet en østrigsk advokat. Han trak senere sin tilståelse tilbage.

4 Ved dom af 8. december 1984 blev han af nævningetinget ved Kreisgericht Korneuburg kendt skyldig i manddrab (den østrigske straffelovs § 75) og ulovlig våbenbesiddelse (den østrigske våbenlovs § 36). Retten idømte ham straf af fængsel i 20 år, som skulle udstås i en institution for sindslidende lovovertrædere.

5 Efter et retsmøde, hvor Kremzow ikke var til stede, idet han ikke havde begæret sig fremstillet, og retten ikke ex officio havde truffet beslutning herom, stadfæstede Oberster Gerichtshof som appelinstans ved dom af 2. juli 1986 nævningetingets dom for så vidt angik skyldsspørgsmålet, men idømte Kremzow fængsel på livstid og ophævede bestemmelsen om, at han skulle anbringes i hospital for sindslidende. Oberster Gerichtshof forkastede endvidere den af Kremzow og hans pårørende iværksatte kassationsappel af førsteinstansens dom.

6 Sagen blev derefter indbragt for Menneskerettighedskommissionen og efterfølgende for Menneskerettighedsdomstolen, der ved dom af 21. september 1993

fastslog, at Kremzow burde have haft mulighed for »at forsvare sig personligt« for Oberster Gerichtshof i overensstemmelse med konventionens artikel 6, stk. 3, litra c), selv om han ikke havde fremsat begæring herom, henset til betydningen af det retsmøde i appelsagen, hvor strafspørgsmålet blev behandlet. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol fandt derfor, at der var sket en overtrædelse af konventionens artikel 6, og tilkendte Kremzow 230 000 ÖS i omkostninger og udlæg.

7 Efter denne dom anlagde Kremzow flere sager ved de østrigske domstole dels med begæring om nedsættelse af straffen i medfør af § 410 i den østrigske strafferetsplejelov, dels med påstand om, at han i medfør af konventionens artikel 5, stk. 5, tilkendtes 3 969 058,65 ÖS i erstatning for den skade, han var blevet påført som følge af ulovlig frihedsberøvelse i tiden fra den 3. juli 1986 til den 30. september 1993.

8 Under erstatningssagen, der behandledes civilretligt, gjorde Kremzow gældende, at enhver, der har været frihedsberøvet i strid med konventionens artikel 5, stk. 1-4, er berettiget til erstatning i medfør af bestemmelsens stk. 5. Bestemmelsen måtte være direkte anvendelig i østrigsk ret og kunne begrunde et krav om erstatning, såfremt der forelå en krænkelse af den personlige frihed. Menneskerettighedsdomstolen havde definitivt fastslået, at den straf, han var blevet idømt, var retsstridig, hvorfor frihedsberøvelsen af ham ikke kunne anses for lovlig frihedsberøvelse efter domfældelse af en kompetent domstol i konventionens artikel 5, stk. 1, litra a)'s forstand.

9 I første instans fik Kremzow ikke medhold i sin erstatningspåstand, nærmere bestemt ved Landesgericht für Zivilrechtssachen Wien's afgørelse af 9. februar 1994, der blev stadfæstet af Oberlandesgericht Wien den 25. juli 1994 med den begrundelse, at det af § 2, stk. 3, i Amtshaftungsgesetz (østrigsk lov om embedsan-

svar) følger, at afgørelser truffet af Oberster Gerichtshof ikke kan give anledning til erstatningskrav.

10 Ved kendelse af 3. april 1995 traf Oberster Gerichtshof i øvrigt bestemmelse om, at Kremzow's begæring om nedsættelse af den idømte straf ikke kunne tages til følge.

11 Under en ekstraordinær revisionsanke, som Kremzow har iværksat til prøvelse af Oberlandesgericht Wien's dom af 25. juli 1994, har han navnlig gjort gældende, at retsforhandlingerne for Oberster Gerichtshof forud for rettens kendelse af 3. april 1995 ikke har afhjulpet konventionskrænkelsen; dertil kræves, at appelsagen for Oberster Gerichtshof går om. Han har endvidere fremsat begæring om, at Oberster Gerichtshof forelægger De Europæiske Fællesskabers Domstol en præjudiciel anmodning angående spørgsmålet om, hvorvidt den forelæggende ret er bundet af Menneskerettighedsdomstolens dom.

12 Den forelæggende ret har henvist til, at den i sagen skal tage stilling til den grundlæggende ret til personlig frihed og til sanktioner af civilretlig karakter, der er knyttet til en krænkelse af denne ret, som er grundlaget og forudsætningen for, at alle andre frihedsrettigheder kan udøves uforstyrret, herunder navnlig retten til fri bevægelighed og fri erhvervsudøvelse, hvorfor retten har besluttet at udsætte sagen og at anmode Domstolen om at besvare følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Skal samtlige eller i det mindste de materielle bestemmelser i den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende friheds-

rettigheder (herefter 'EMK') — herunder bestemmelserne i EMK's artikel 5, 6 og 53, som sagen for Oberster Gerichtshof angår — anses for en integrerende del af fællesskabsretten (EØF-traktatens artikel 164), således at De Europæiske Fællesskabers Domstol i medfør af EØF-traktatens artikel 177, stk. 1, har kompetence til at afgøre præjudicielle spørgsmål om fortolkningen af denne konvention?

2) Såfremt spørgsmål 1 besvares bekræftende — i det mindste i henseende til EMK's artikel 5 og artikel 6 — forelægges De Europæiske Fællesskabers Domstol følgende yderligere spørgsmål:

a) Er de nationale domstole bundet af en dom afsagt af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, hvorved der er blevet konstateret overtrædelser af EMK, i det mindste således, at de ikke må lægge til grund, at den i dommen omhandlede adfærd fra statslige organers side har været i overensstemmelse med konventionen?

b) Er det udelukket at gøre erstatningskrav, der støttes på EMK's artikel 5, stk. 5, gældende, såfremt skaden er forårsaget af en afgørelse truffet af Oberster Gerichtshof?

c) Er frihedsberøvelse i den i EMK's artikel 5, stk. 1, litra a), omhandlede betydning ex tunc i strid med konventionen, såfremt Menneskerettighedsdomstolen har fastslået, at retten under straffesagen har tilsidesat rettergangsprincipper i henhold til konventionens artikel 6?

d) Skal der tillægges det argument betydning, som sagsøgte har gjort gældende i en sag om embedsansvar, nemlig at straffen ikke ville være blevet udmålt anderledes, såfremt den af Menneskerettighedsdomstolen fastslåede overtrædelse af konventionens artikel 6 ikke var sket, selv om den østrigske strafferetsplejelovgivning ikke — hidtil — har indeholdt hjemmel til, at sagen i så tilfælde genoptages eller hjemvises, således at rettergangsfejlen kunne afhjælpes?

e) Påhviler bevisbyrden for, at der er kausalitet mellem overtrædelsen af EMK's artikel 6 og frihedsberøvelsen, sagsøgeren, eller påhviler bevisbyrden for, at dette ikke er tilfældet, sagsøgte?«

Domstolens kompetence

13 Ifølge Kremzow følger Domstolens kompetence til at besvare de præjudicielle spørgsmål navnlig af den omstændighed, at han er borger i Den Europæiske Union, og at han som sådan er omfattet af retten til fri bevægelighed for personer i henhold til EF-traktatens artikel 8 A. Da enhver borger har ret til at færdes frit på medlemsstaternes områder uden særligt formål med deres ophold, må en medlemsstat, der griber ind i denne grundlæggende ret, som fællesskabsretten skal sikre, idet den retsstridigt fuldbyrder en frihedsstraf, ifalde erstatningsansvar i medfør af fællesskabsretten.

14 Det bemærkes indledningsvis, at det fremgår af Domstolens faste praksis (jf. bl.a. udtalelse 2/94 af 28.3.1996, Sml. I, s. 1759, præmis 33), at grundrettighederne hører til de almindelige retsgrundsætninger, som Domstolen skal beskytte. I den forbindelse lægger Domstolen de fælles forfatningsmæssige traditioner i medlemsstaterne til grund samt de anvisninger i form af internationale traktater om beskyttelse af menneskerettighederne, som medlemsstaterne har været med til at udarbejde, eller som de senere har tiltrådt. Konventionen er herved af særlig betydning. Som Domstolen ligeledes har fastslået, følger det heraf, at foranstaltninger, som er uforenelige med overholdelsen af de ved konventionen anerkendte og sikrede menneskerettigheder, ikke er tilladte i Fællesskabet (jf. bl.a. dom af 18.6.1991, sag C-260/89, ERT, Sml. I, s. 2925, præmis 41).

15 Det fremgår endvidere af Domstolens praksis (jf. bl.a. dom af 4.10.1991, sag C-159/90, Society for the Protection of Unborn Children Ireland, Sml. I, s. 4685, præmis 31), at når en national retsforskrift falder inden for anvendelsesområdet for fællesskabsretten, skal Domstolen i forbindelse med en præjudiciel forelæggelse give alle de oplysninger med hensyn til fortolkningen, som kræves for, at den nationale ret kan vurdere, om en sådan retsforskrift er i overensstemmelse med de grundrettigheder, som Domstolen skal beskytte, således som de navnlig fremgår af konventionen. Domstolen har derimod ikke denne kompetence med hensyn til nationale retsforskrifter, som ikke omfattes af fællesskabsretten.

16 Sagsøgeren i hovedsagen er østrigsk statsborger, og hans forhold har ikke på nogen måde tilknytning til nogen af de forhold, som traktatens bestemmelser om fri bevægelighed for personer tilsigter at regulere. Det er rigtigt, at enhver frihedsberøvelse udgør en begrænsning af den pågældendes ret til fri bevægelighed, men det fremgår af Domstolens praksis, at en hypotetisk udsigt til at gøre denne ret gældende ikke skaber en sådan tilknytning til fællesskabsretten, at den kan begrunde en anvendelse af fællesskabsrettens bestemmelser (jf. i denne retning bl.a. dom af 28.6.1984, sag 180/83, Moser, Sml. s. 2539, præmis 18).

17 Kremzow er blevet dømt for manddrab og ulovlig våbenbesiddelse i henhold til nationale bestemmelser, som ikke har til formål at sikre overholdelsen af fællesskabsretten (jf. bl.a. dom af 13.6.1996, sag C-144/95, Maurin, Sml. I, s. 2909, præmis 12).

18 Det må følgelig fastslås, at den nationale lovgivning, der finder anvendelse i hovedsagen, regulerer forhold, som ikke er omfattet af fællesskabsrettens anvendelsesområde.

19 Der må herefter gives den nationale ret den besvarelse, at Domstolen ikke i forbindelse med en præjudiciel forelæggelse kan give de oplysninger med hensyn til fortolkningen af en national retsforskrift, som kræves for, at den nationale ret kan vurdere, om retsforskriften er i overensstemmelse med de grundrettigheder, Domstolen skal beskytte, således som de navnlig fremgår af konventionen, når der er tale om retsforskrifter som i hovedsagen, der regulerer forhold, som ikke er omfattet af fællesskabsrettens anvendelsesområde.

Sagens omkostninger

20 De udgifter, der er afholdt af den østrigske regering, den tyske regering, den græske regering, den franske regering, Det Forenede Kongeriges regering og Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke erstattes. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

vedrørende de spørgsmål, der er forelagt af Oberster Gerichtshof ved kendelse af 29. august 1995, for ret:

Domstolen kan ikke i forbindelse med en præjudiciel forelæggelse give de oplysninger med hensyn til fortolkningen af en national retsforskrift, som kræves for, at den nationale ret kan vurdere, om retsforskriften er i overensstemmelse med de grundrettigheder, Domstolen skal beskytte, således som de navnlig fremgår af konventionen, når der er tale om retsforskrifter, der regulerer forhold, som ikke er omfattet af fællesskabsrettens anvendelsesområde.

Moitinho de Almeida Gulmann Edward

Puissochet Jann

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 29. maj 1997.

R. Grass J.C. Moitinho de Almeida

Justitssekretær Formand for Femte Afdeling